

บทที่ 3

ชีวประวัติของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคดาวิคีย์ อัลพะฎอนีย์ และผลงานทางวิชาการที่โดดเด่น

เชื้อสายต้นตระกูล

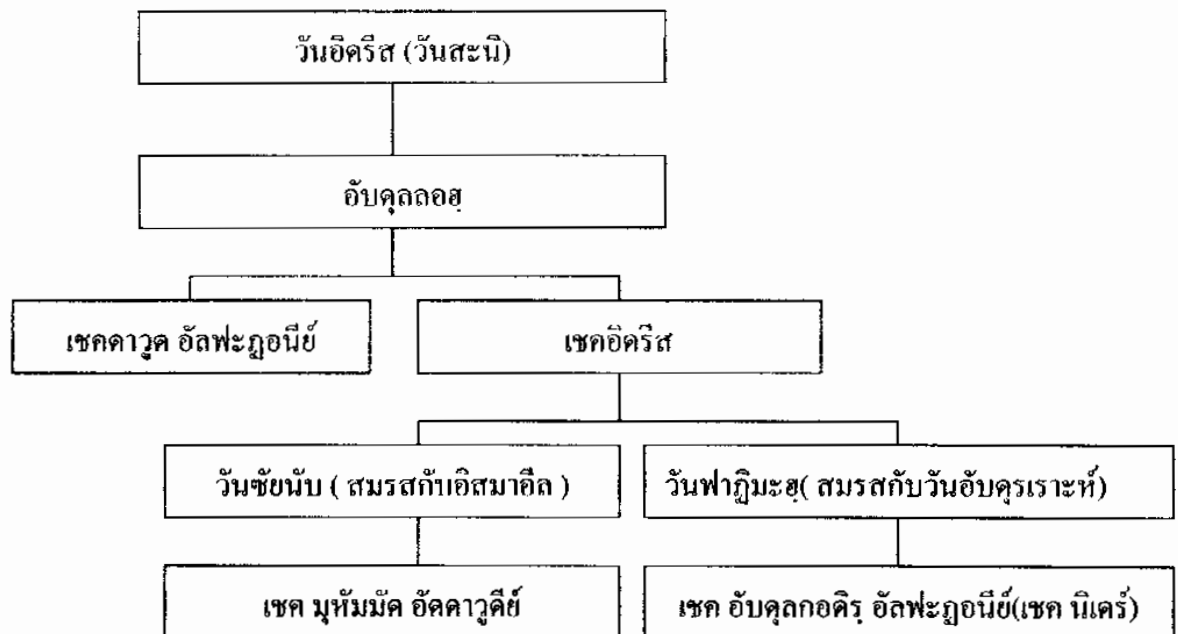
สายตระกูลของท่านฝ่ายบิดาของเชคมุหัมมัดคือ อิสมาอีล บิน วันอะหฺมัด บิน วันอิคร์ริส อัลพะฎอนีย์ สำหรับฝ่ายมารดาคือวันชัยนับ บุตรีของเชคอิคร์ริส และเชคอิคร์ริสท่านนี้ก็เป็นน้องชายร่วมบิดามารดาเดียวกันกับเชคดาวิด บิน อับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์ (Bin Che Daud, 1992 :132)

ดังนั้นเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคดาวิคีย์ จึงมีศักดิ์เป็นเหลนของเชคดาวิด บิน อับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์นั่นเอง และจากสายตระกูลฝ่ายมารดาของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคดาวิคีย์ จะเห็นได้ว่าเป็นสายตระกูลเดียวกับเชคดาวิด บิน อับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์ กล่าวคือมีต้นตระกูลมาจากท่านอาลี อิบน์ อะบีฏอลิบ (เราะฎีอิลลอฮ์ฮู)เช่นกัน ซึ่งมีสายตระกูลดังนี้ดังนี้ เชคมุหัมมัด อัคดาวิคีย์ บุตร วันชัยนับ บุตรี เชคอิคร์ริส (น้องชายเชคดาวิด อัลพะฎอนีย์) บุตร อับดุลลอฮ์ บุตร เชควันอิคร์ริส (วันสะนิก) บุตร วันอะบูนักร์ บุตร วันอิสมาอีล (โตะเต็ย) บุตร วันพะกีฮาลี บุตร มุศฎะฟา คาคู ญัมบุ (สุลต่านอับดุลอะมิด ชาฮ์) บุตร สุลต่านมูฮัมหมัด วัลญาลิล บุตร ชัยยิดอาลี บุตร ชัยยิดนุรออะลัม บุตร เมลามาเชกญะมาลุดดีน อัลอักบาร อัลหุสซัยนี(ชาวสุลาเวซี,อินโดนีเซีย) บุตร ชัยยิดอะหฺมัด ชาฮ์ (ชาวอินเดี) บุตร ชัยยิดอับดุลมาลิก (ชาวอินเดี) บุตร ชัยยิดอัลวี (ชาวหัจญ์รุลมาตุ,เยเมน) บุตร ชัยยิดมุหัมมัดสาหิบ มिरบัค บุตร ชัยยิดอาลี เคาละดี กอถัม (ชาวหัจญ์รุลมาตุ,เยเมน) บุตร ชัยยิด อะลาวี (ชาวหัจญ์รุลมาตุ,เยเมน) บุตร อิมามอิซา นะกีบ (ชาวบัศเราะฮ์,อิรัก) บุตร มุหัมมัดนะกีบ (ชาวบัศเราะฮ์,อิรัก) บุตร อิมามอาลี อัลอูร็อยดี (ชาวมะดีนะฮ์,ซาอุดีอาระเบีย) บุตร อิมามญะอ์ฟัร ศอดิก บุตร อิมามมุหัมมัด อัลบากิร บุตร ชัยยิดินา ชัยนุลอะบีดีน บุตร ชัยยิดินาหุสซัยนุ บุตร ชัยยิดินาอาลี บุตร อะบีฏอลิบ

(Suhaimae Satecmac, 2001 :17)

ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาฎีกับเชคคาฎ บิน อับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์แน่นแฟ้นยิ่งนัก อีกทั้งเชคคาฎ บิน อับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์ได้อุปการะเลี้ยงดูเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาฎีตั้งแต่เยาว์วัยจนทำให้นักวิชาการบางคนเข้าใจผิดว่าเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาฎีเป็นบุตรแท้ๆของเชคคาฎ บางคนก็เข้าใจว่าเป็นหลานของเชคคาฎ อัลพะฎอนีย์ซึ่งจะเห็นได้จากการเขียนชื่อเต็มของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาฎีของนักวิชาการบางคนนั้นเขียนว่า เชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล บิน คาฎ อัลพะฎอนีย์ แต่ในความเป็นจริงเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาฎีเขียนชื่อเต็มของตนเองในงานเขียนของท่านทุกครั้งว่า เชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล คาฎ อัลพะฎอนีย์ หรือ มุหัมมัด บิน อิสมาอีล คาฎ อัลพะฎอนีย์ ซึ่งคำว่า คาฎ หรือ คาฎี มาจากภาษาอาหรับว่าอัคคาฎี (الاكواذی) ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการตะบัรูก^{**} และสำนึกในบุญคุณอันใหญ่หลวงของเชคคาฎ อัลพะฎอนีย์นั่นเอง

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาฎี กับ เชคคาฎ อัลพะฎอนีย์

ความจริงเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาฎี ยังมีอีกชื่อหนึ่งที่เป็นที่รู้จักกันคือ

^{**} ตะบัรูก (تبرك) แปลว่าเพื่อให้เป็นสิริมงคล

“เชคนิมัค กือจิก” ซึ่งเดิมทีเป็นชื่อที่เรียกกันภายในครอบครัวของท่านเอง และที่เรียกชื่อท่านดังกล่าวนี้ก็สืบเนื่องจากว่าชาวอาหรับในขณะนั้นเรียกท่านว่า เชคนุหมัมมัด เสาะฆิรุ อัลพะฎอนีย์ ดังนั้นครอบครัวของท่านจึงเรียกตามแต่เรียกเป็นภาษามลายูสั้นๆว่า เชคนิมัค กือจิก ซึ่งคำว่านิเป็นฐานันดรศักดิ์ที่ใช้เรียกหน้าชื่อผู้ที่มีเชื้อษัตริย์หรือเจ้าเมือง สำหรับคำว่า มัค มาจากคำว่า มุหมัมมัด และกือจิก มาจากคำว่าเสาะฆิรุ (صغير) แปลว่าเล็ก ซึ่งต่อมาชื่อดังกล่าวนี้ก็แพร่หลายและเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป แต่สำหรับงานเขียนแล้วท่านจะใช้ชื่อเต็มของท่านเสมอ นั่นก็คือ “เชคนุหมัมมัด บิน อิสมาอิล อัคควาอูคีย์ อัลพะฎอนีย์”

เชคนุหมัมมัด บิน อิสมาอิล อัคควาอูคีย์มีพี่น้องร่วมแต่บิดาทั้งหมด 4 คนด้วยกัน

(Bin Che Daud, 1992 : 132) คือ :

1. นีวันฮิตัม
2. นีวันอาอิชะฮู (ต่อมาได้สมรสกับวันอิคริสและมีบุตรชื่อวันคาอูคซึ่งต่อมาได้สมรสกับบุตรสาวเชคนุหมัมมัด บิน อิสมาอิล อัคควาอูคีย์ที่มีชื่อว่าวันฟาฎิมะฮู)
3. นีวันมัรยัม (ต่อมาได้สมรสกับวันอับลุลลอฮูและมีบุตรชื่อสตีเสาะฮูซึ่งต่อมาได้สมรสกับเชกะอะหมัด บิน มุหมัมมัดเชน อัลพะฎอนีย์)
4. วันอิซา

สถานที่และปีเกิด

เชคนุหมัมมัด บิน อิสมาอิล อัคควาอูคีย์เกิดที่เมืองปูเลาคูยงในรัฐลังกานูประเทศมาเลเซีย ทั้งนี้เนื่องจากครอบครัวของท่านได้อพยพจากปัตตานีไปอาศัยที่ปูเลาคูยงแห่งนี้ซึ่งขณะนั้นเกิดศึกสงครามครั้งใหญ่ระหว่างปัตตานี เคดาห์ กลันตัน และลังกานูกับสยามหรือประเทศไทยในปัจจุบันในปีค.ศ. 1832 หรือ พ.ศ. 2375 ศึกระหว่างปัตตานีกับสยามหรือประเทศไทยในครั้งนั้นมีข้อความปรากฏอยู่ในหนังสือจดหมายหลวงอุดมสมบัติตอนหนึ่งว่า “เจ้าพระยานครฯ ได้ยกกองทัพเมืองนครศรีธรรมราชลงไปแล้ว ๔ กองที่ไปจากกรุงเทพฯ จึงยกไปทางหัวเมืองทั้ง ๗⁸⁹ แต่กำลังไม่พอที่จะปราบปรามได้ด้วยพวกแขกเมืองกลันตันและเมืองลังกานูขึ้นมาช่วยพวกแขกเมือง ๗ หัวเมืองจึงมีใบบอกขอกำลังเพิ่มเติมจากกรุงเทพฯ จึงโปรดให้เจ้าพระยาคลังครั้งนั้นว่าทั้งที่สมุห

⁸⁹ หลังจากที่ยกทัพไปช่วยนครศรีธรรมราชแล้ว ในปีค.ศ. 1816 หรือ พ.ศ. 2359 ก็ได้แบ่งปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมืองดังนี้ 1. เมืองปัตตานี 2. เมืองหนองจิก 3. เมืองยะหริ่ง 4. เมืองสายบุรี 5. เมืองยะลา (ยาตย) 6. เมืองรามันและ 7. เมืองระแงะ

พระกลาโหมแลกรมท่าเป็นแม่ทัพใหญ่ยกกองทัพเรือตามลงไปอีกทัพหนึ่งเมื่อ ณ วันอาทิตย์ เดือน ๔ แรม ๒ ค่ำ ปีมะโรง จัตุศก จุลศักราช ๑๑๘๔ (พ.ศ.๒๑๗๕) เมื่อก่อนกองทัพเจ้าพระยาคลังลงไปถึงเมืองสงขลา ทางโน้นกองทัพเจ้าพระยาณรงค์ยกไปตีเมืองไทร^{๙๐} ได้สู้รบกับพวกแขก กองทัพไทยล้อมตมกูด^{๙๑}ไว้ตมกูดกับพวกแขกหัวหน้าเห็นว่าจะหนีไม่รอดก็พากันฆ่าตัวตาย^{๙๒} เจ้าพระยาณรงค์ตีเมืองไทรได้กินแล้วจึงยกกองทัพมาช่วยเมืองสงขลามาถึงก่อนพระยาคลังหน่อยหนึ่งจึงแต่งกองทัพเรือไปปิดปากน้ำเมืองปัตตานี ครั้นเจ้าพระยาคลังลงไปถึงจึงให้เจ้าพระยาณรงค์ยกกองทัพหนุนลงไปจากเมืองสงขลาเมื่อ ณ เดือน ๘ ขึ้น ๓ ค่ำ กองทัพไทยสมทบกันปราบปรามแขกขบถ ๗ หัวเมือง ได้เรียบร้อยได้ตัวเหล่าผู้ว่าราชการเมืองที่ไปเข้าด้วยพวกแขกขบถเกือบหมด” (กรมศิลปากร, 2505 : 32 - 33)

จากความพ่ายแพ้ของกองกำลังผสมปัตตานี เคดาห์ กลันตัน และตรังกานูทำให้เจ้าเมืองของหัวเมืองดังกล่าวพร้อมด้วยชาวเมืองปัตตานีบางส่วนถูกฆ่า บางส่วนก็ถูกจับเป็นเชลยศึก และบางส่วนก็ลี้ภัยไปยังตรังกานูดังเช่นครอบครัวของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอิล อัลดาวูดีย์ เป็นต้น (อารีฟิน บินจิ , 2543) และ ณ ตรงนี้จึงเป็นสาเหตุทำให้เชคมุหัมมัด บิน อิสมาอิล อัลดาวูดีย์ถือกำเนิดที่ปูเลาคุง รัฐตรังกานู ประเทศมาเลเซียนั่นเอง

บิดาของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอิล อัลดาวูดีย์ได้มีการบันทึกโดยสมาชิกครอบครัวของท่านแต่มีความแตกต่างออกเป็น 2 ทศนะด้วยกัน ทศนะแรกคือท่านเชคนิมัด กือจิกเกิดในปี ฮ.ศ.1245 หรือ ค.ศ.1829 ทศนะนี้ได้รับการยืนยันจากหัจญีมุหัมมัดเสาะฆีมุ บิน อับดุลลอฮ์ นักวิชาการอิสระชาวมมาเลเซียว่าน่าจะถูกต้องมากกว่าเนื่องจากได้ค้นพบการบันทึกดังกล่าวที่ปัตตานีและปูเลาเรีย^{๙๓} และอีกทศนะหนึ่งคือท่านเกิดในปี ฮ.ศ.1260หรือ ค.ศ.1844 ทศนะนี้ได้รับการยืนยันจากอุสตาซอิสมาอิล บิน เจ๊ะดาวูดนักวิชาการชาวมมาเลเซียอีกท่านหนึ่ง โดยที่ท่านได้สอบถามอุสตาซอิสหมาก บิน ดาวูด(เสียชีวิตเมื่อปีค.ศ.1977) ซึ่งเป็นหลานแท้ๆของเชค

^{๙๐} เมืองไทรหรือ ไทรบุรีคือรัฐเคดาห์ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย

^{๙๑} ชื่อเต็มคือซัยยิดซันนูลอะบีดินแต่เป็นที่รู้จักในนามสั้นๆว่าตมกูดินเป็นผู้ปลดแอกเมืองไทรจากการยึดครองของสยามและเป็นต้นเหตุให้เมืองปัตตานีลุกขึ้นต่อต้านสยามเพื่อคืนเอกราชให้ชาวปัตตานีจนเกิดศึกสงครามดังกล่าวขึ้น

^{๙๒} ได้มีนักวิชาการบางท่านกล่าวว่าตมกูดินหรือตมกูดินได้พากองกำลังขับไล่สยามไปจนถึงเขาลูกช้างเขตเมืองสงขลา และเสียชีวิตโดยตรงข้ามภูอาวูจจนเสียชีวิตในสนามรบ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมอารีฟิน บินจิ , 2543:88 , Fathi , 2001:63 และ Bashah , 1994:161

^{๙๓} ดู Bin Abdullah , 1991a : 13

มุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัลดาวูดีที่่เกิดจากบุตรสาวของท่านคือวันฟาฎิมะฮฺ (Bin Che Daud,1992 :144) และยังได้รับการสนับสนุนจากอูस्ताซอะหมัด ฟัดฮี นักวิชาการชาวมลายูเซีย ซึ่งมีเชื้อสายจากปัตตานี^{๙๔} สำหรับความเห็นของผู้วิจัยเกี่ยวกับปีเกิดของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัลดาวูดีนั้นผู้วิจัยเห็นด้วยกับทัศนะที่สองคือปี ฮ.ศ.1260 ตรงกับ ค.ศ.1844 ด้วยเหตุผลที่ว่าสงครามระหว่างกองกำลังผสมชาวมลายูกับชาวสยามนั้นเกิดขึ้นในปีค.ศ.1832 ถ้าหากปีเกิดของท่านเป็นปีค.ศ.1829 แน่แน่นอนท่านก็ต้องถือกำเนิดที่เมืองปัตตานีก่อนที่สงครามจะอุบัติขึ้น แต่มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าสถานที่เกิดของท่านคือปูเลาคูยงในรัฐตรังกานู แม้แต่หัจญีมุหัมมัดเศาะฟีรุ บิน อับดุลลฮอฮฺเองก็มีความเห็นเป็นเช่นนั้นเหมือนกัน^{๙๕} ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัลดาวูดีน่าจะเกิดหลังจากที่ครอบครัวของท่านลี้ภัยสงครามไปตั้งรกราก ณ ปูเลาคูยง รัฐตรังกานูนับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ชีวิตในเยาว์วัย

หลังจากที่เชคดาอุด อัลดะฎอนีย์กลับมาซึ่งนครมักกะฮฺพร้อมกับเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัลดาวูดีในวัยหนึ่งขวบเศษๆ ในปีค.ศ.1845 เชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัลดาวูดีจึงเริ่มต้นชีวิตในวัยเยาว์ของท่านในนครมักกะฮฺภายใต้การอุปการะเลี้ยงดูของเชคดาอุด อัลดะฎอนีย์เป็นอย่างดีเสมือนหนึ่งว่าเป็นบุตรของท่านจริงๆ จนกระทั่งในปีค.ศ.1847 เชคดาอุด อัลดะฎอนีย์ก็เสียชีวิต หลังจากนั้นเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัลดาวูดีก็ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากเชคอับดุลกอคิรุ บิน อับดุลลฮอฮฺ อัลดะฎอนีย์ (เป็นน้องชายของเชคดาอุด อัลดะฎอนีย์อีกคนหนึ่ง) จนเติบโตใหญ่ (Bin Che Daud,1992 : 133)

การศึกษา

เชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัลดาวูดีได้เริ่มต้นการศึกษาเล่าเรียนจากเชคอับดุลกอคิรุ บิน อับดุลลฮอฮฺ อัลดะฎอนีย์เป็นคนแรก ท่านได้รับการถ่ายทอดวิชาแขนงต่างๆเช่น ฟิกฮฺ (กฎหมายอิสลาม) อุซูลุลฟิกฮฺ(หลักกฎหมายอิสลาม) คัฟลีรุ(อรรถาธิบายอัลกุรอาน) เป็นต้น

^{๙๔} ผู้เขียน ได้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 2 พฤศจิกายน 2546

^{๙๕} ดู Bin Abdullah, 1990 : 77

หลังจากนั้นท่านก็ได้ศึกษากับเชคห์สฎลอลฮฺ อัลพะฎอนีย์ เชคอัब्ดุลกอดีร์ บิน อัब्ดุลเราะหฺมาน อัลพะฎอนีย์(เป็นลูกพี่ลูกน้องฝ่ายมารดา) และอาจารย์ท่านอื่นๆอีกหลายท่านที่ทำการสอนที่ญะบัลฮินคฺ(ชื่อสถานที่แห่งหนึ่ง ในนครมักกะฮฺ) จนกระทั่งเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาฎดีย์กลายเป็นปราชญ์เป็นผู้รู้อีกคนหนึ่งที่ยิ่งไป ด้วยความสามารถหลายด้านเช่นการสอน การแต่งหนังสือ และการแปลตำราภาษาอาหรับเป็นภาษามลายู โดยใช้อักษรญาวิจนเป็นที่รู้จักในฐานะปราชญ์ปิตานีที่เก่งกาจอีกท่านหนึ่งในนครมักกะฮฺในสมัยของท่าน

อะกิดะฮฺและมัซฮับ

แนวคิดของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาฎดีย์เกี่ยวกับอะกิดะฮฺหรือหลักการศรัทธานั้นท่านจะมีแนวคิดตามแนวอัลอะซาอิเราะฮฺ^{๙๖} ซึ่งเป็นแนวคิดที่ปราชญ์ปิตานีส่วนใหญ่ยึดถือกันนับตั้งแต่เชคคาฎูด บิน อัब्ดุลลอลฮฺ อัลพะฎอนีย์ เชคอะหฺมัด บิน มุหัมมัดเชน อัลพะฎอนีย์และมาจนถึงปราชญ์ปิตานียุคหลังที่ได้รับการถ่ายทอดแนวคิดดังกล่าวจากบรรดาปรมาจารย์เหล่านั้นที่ได้รับอิทธิพลแนวคิดนี้จากอุละมาอ์ชาวอาหรับบางส่วนของนิกายซุนนี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชคคาฎูด บิน อัब्ดุลลอลฮฺ อัลพะฎอนีย์ที่ได้รับการถ่ายทอดอิศลามุละลามา ซึ่งเป็นวิชาแกนของแนวคิดอัลอะซาอิเราะฮฺจากอุละมาอ์ชาวอียิปต์สองท่านคือเชคอัซซักรอวีย์ และเชคอัซซันวานีย์^{๙๗} นอกจากนั้นยังมีปราชญ์อีกท่านหนึ่งที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปและมีอิทธิพลทางแนวคิดนี้ต่อปราชญ์ปิตานีรุ่นหลังจากเชคคาฎูด อัลพะฎอนีย์ คือเชคอะหฺมัด อิบนู

^{๙๖} เป็นพหูพจน์ของคำว่าอัลอัซอะรีย์ซึ่งมาจากชื่อตระกูลของอะบูหะสัน อัลอัซอะรีย์ แนวคิดนี้ถูกอ้างว่าเป็นอีกแนวคิดหนึ่งของอะฮฺลุลสุนนะฮฺวัลญะมาอะฮฺ แต่ในความเป็นจริงแล้วยังมีข้อแตกต่างบางประการจากอะฮฺลุลสุนนะฮฺเช่นการยึดหลักฐานจากสติปัญญามากกว่าจากคัมภีร์ในกรณีที่มีความขัดแย้งกัน และได้แบ่งประเภทการศึกษาคุณลักษณะของอัลลอลฮฺตามแนวอิศลามุละลามาคือคุณลักษณะที่วาญิบ (จำเป็นต้องมี) ค่ออัลลอลฮฺ คุณลักษณะที่มุสตะหีด(เป็นไปได้ที่จะมีต่อพระองค์) และคุณลักษณะที่ญาอิซ(อาจจะไม่มีหรือไม่มีในพระองค์ก็ได้)และยังมีการตะอ์วีลหรืออธิบายความหมายของบางอายะฮฺที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของอัลลอลฮฺให้สอดคล้องกับสติปัญญาของมนุษย์อีกด้วย และการที่นำชื่ออะบูหะสันอัลอัซอะรีย์มาอ้างว่าเป็นเจ้าของแนวคิดนี้นั้น ไม่ถูกต้องเนื่องจากท่านอะบูหะสัน ได้เปลี่ยนแนวคิดมาเป็นอะฮฺลุลสุนนะฮฺแล้วซึ่งจะเห็น ได้จากการที่ท่านแต่งหนังสือชื่อว่าอัลอิบานะฮฺ (ดู Abu Abdullah, 2000 : 43-44)

^{๙๗} ดูประวัติของท่านสองท่าน โดยสังเขปในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้หน้า 4

ชัยนี⁹⁸ เป็นที่รู้จักในนามเชคคะหุลาน มุฟตีใหญ่ นครมักกะฮฺในยุคที่นครมักกะฮฺอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรอูมาเยฮฺ (อโศมาน) และผลงานของท่านที่โดดเด่นมากคือหนังสือวิศาละฮฺ ฟิรโรคดิ อะลา อัลอะซาบิยะฮฺ ซึ่งเป็นหนังสือตอบโต้แนวคิดสะลัฟ⁹⁹ ของเชคมุหัมมัด อิบน์ अबดุลวะฮฺฮาบ¹⁰⁰ ดังนั้นจึงไม่เป็นที่สงสัยเลยว่าปราชญ์บิดานี้ที่ใช้ชีวิตร่วมสมัยกับเชคคะหุลานและศรัทธาในตัวท่าน ส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของท่านนั่นคือยึดแนวคิดอัลอะซาอิเราะฮฺ และอีกเหตุผลหนึ่งที่สามารถนำมายืนยันได้ว่าเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคควาดีซียัดแนวคิดนี้ก็คือท่านได้เขียนเกี่ยวกับหลักการศรัทธาในอารัมภบทของหนังสือมัจลอะฮฺ อัลบัครียอน์ โดยอ้างคำกล่าวของเชคอัศสะนูลีย¹⁰¹ ในหน้าที่ห้าไว้ว่า “จำเป็นสำหรับบรรดามุคตลัฟ¹⁰² ที่จะต้องรู้จักคุณลักษณะของอัลลอฮฺที่วาญิบ¹⁰³ ที่มุสตะฮิลและที่ฮารุส (ฎาอิช)” ซึ่งเป็นการแบ่งประเภทคุณลักษณะของอัลลอฮฺตามแนวคิดของอัลอะซาอิเราะฮฺ

สำหรับการสังกัดมัซฮับ (สำนักคิด) ในทางฟิกฮฺของท่านนั้น ท่านสังกัดมัซฮับอัชชาฟีอีฮฺ โดยมีเหตุผลหลายประการ ประการแรกท่านยอมรับด้วยตัวของท่านเองในหนังสือมัจลอะฮฺ อัลบัครียอน์ในหน้าที่ 139 ว่า “และอุละมาอ์มัซฮับของเราส่วนใหญ่” ซึ่งท่านหมายถึงมัซฮับอัชชาฟีอีฮฺนั่นเอง ประการที่สองได้รับการยืนยันจากผู้ตรวจทานหนังสือมัจลอะฮฺ อัลบัครียอน์คือเชค अबดุลลอฮฺ อัลดอญีฮฺ อัลมักกีฮฺ ในหน้าสุดท้ายของหนังสือมัจลอะฮฺ อัลบัครียอน์ว่า “ขอสรรเสริญต่ออัลลอฮฺอะลาฮาทีในที่สุดการตีพิมพ์หนังสือมัจลอะฮฺซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมหลักความเชื่อในศาสนาและบทบัญญัติฟิกฮฺของมัซฮับอิมามอัชชาฟีอีฮฺ”

ลักษณะนิสัยที่น่ายกย่อง

⁹⁸ ท่านเกิดที่นครมักกะฮฺเมื่อปีศ.ศ.1232/ค.ศ.1817 และเสียชีวิตที่นครมะดีนะฮฺเมื่อปีศ.ศ.1304/ค.ศ.1886 (ดู al-Zirikli, 1999 : 1 /129)

⁹⁹ เป็นแนวคิดที่แตกต่างจากแนวคิดอัลอะซาอิเราะฮฺ กล่าวคือเป็นแนวคิดที่ยึดด้วยบทอัลกุรอานและหะดีษเป็นหลัก โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือบิดเบือนในความหมายเดิมของตัวบท

¹⁰⁰ ท่านเกิดที่เมืองอุยัยนะฮฺ(ปัจจุบันอยู่ในประเทศซาอุดีอาระเบีย)เมื่อปีศ.ศ.1110/ค.ศ.1703และเสียชีวิตที่เมืองดร์อียะฮฺ(ปัจจุบันอยู่ในประเทศซาอุดีอาระเบีย)เมื่อปีศ.ศ.1206/ค.ศ.1792 ผลงานของท่านที่โดดเด่นคือหนังสือกิตาบ อัคเตาหัด (คูวละเอียคเพ็เติมในอัลอะฮฺลัม เล่มที่6 หน้า257)

¹⁰¹ ดู ชื่อจริงและประวัติของท่านในหน้า 138 ของวิทยานิพนธ์นี้

¹⁰² คือผู้ที่บรรลุนิติภาวะซึ่งอาจจะอายุครบ15ปี หรือหลังอดุจิบสำหรับเพศชายและมีประจำเดือนสำหรับเพศหญิง

¹⁰³ คุณลักษณะที่วาญิบสำหรับอัลลอฮฺหมายถึงคุณลักษณะที่มีอยู่ ณ อัลลอฮฺ

เชคมุหัมมัด บิน อิสมาอิล อัลดาวูดีย์เป็นปราชญ์ที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี เพื่อเพื่อแผ่เมตตาซึ่งจะเห็นได้จากที่ท่านรับเป็นผู้อุปการะลูกศิษย์ของท่านเกือบทุกคนในฐานะเหมือนบุตรของตนเอง ท่านรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทุกอย่างพร้อมๆกับถ่ายทอดวิชาความรู้จนสามารถผลิตปราชญ์รุ่นใหม่ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านฟิกฮ์ออกมารับใช้สังคมมาอยู่ในนครมักกะฮ์ และบางคนก็เดินทางกลับภูมิลำเนาเดิมเพื่อเปิดสอนหรือศูนย์การเรียนรู้วิชาการอิสลาม และมีผู้สนใจมากมายมาศึกษาวิชาการอิสลามที่ปิดตานี้จนกลายเป็นศูนย์กลางการศึกษาอิสลามของภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹⁰⁴

บทบาทในการเผยแผ่อิสลาม

บทบาทของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอิล อัลดาวูดีย์ในการเผยแผ่อิสลามมี 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การสอนและบรรยาย ถือว่าเป็นกิจกรรมประจำวันที่ท่านทำการสอนหนังสือและบรรยายความรู้ศาสนาอิสลามที่บ้านของท่านซึ่งจะเริ่มหลังจากรับประทานอาหารเช้าจนถึงเข้าเวลาละหมาดซุหฺริ วิชาความรู้ที่มีการสอนก็จะประกอบไปด้วยวิชาเตหีด(เอกภาพ) ฟิกฮ์ (กฎหมายอิสลาม) และบะลาฆะฮะฮ์(โวหารภาษาอาหรับ) ตลอดจนเปิดโอกาสให้ผู้ที่มาเรียนซักถามปัญหาศาสนาต่างๆและท่านก็จะวินิจฉัยและให้คำตอบหรือคำชี้ขาด หลังจากละหมาดซุหฺริท่านก็จะพักผ่อนและนอนหลับเล็กน้อยจนถึงเวลาละหมาดอัศริ

2. การแต่งและแปลหนังสือ ท่านใช้เวลาก่อนละหมาดซุหฺริเล็กน้อยเพื่อเริ่มต้นเขียนหรือแต่งหนังสือและมาเขียนต่ออีกครั้งหลังจากละหมาดอัศริจนถึงเข้าเวลาละหมาดมัฆริบและหลังละหมาดมัฆริบท่านและบรรดาศิษย์แยกก็จะมานั่งเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นปัญหาศาสนาต่างๆและก่อนเข้านอนท่านก็จะตรวจทานงานเขียนและงานแปลของท่านอีกครั้ง (Che Daud,1992 :133)

¹⁰⁴ ท่านมุหัมมัดสะอะมีร์ บิน อับดุลลอฮ์ อังคักถ้าวของมารดาของท่านคือหัจญะฮ์วันซัยนับ ซึ่งเป็นบุตรสาวของเชคมุหัมมัด บิน มุหัมมัดเซน อัลอะฏอนีย์ และมีศักดิ์เป็นหลานของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอิล อัลดาวูดีย์

3. การเป็นผู้นำในการประกอบพิธีหัจญ์ ซึ่งเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ท่านสืบทอดเจตนารมณ์ของเชคคาอูด อัลพะฎอนีย์ เป็นการให้บริการด้านความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีหัจญ์แก่ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๓ นครมกกะฮ์ทุกปี จากการทำนุสละเวลาทำหน้าที่อบรมขั้นตอนในการประกอบพิธีหัจญ์ให้แก่บรรดาผู้ประกอบพิธีหัจญ์ ทำให้ชื่อเสียงของท่านเป็นที่รู้จักออกไปอย่างกว้างขวาง และต่อมาเมื่อท่านเข้าสู่วัยชราท่านก็ได้มอบภาระงานดังกล่าวให้แก่บุตรคนโตของท่านชื่อเชค अबดุลลอฮ์กับบุตรของท่านคนอื่นๆอีกเพื่อรับผิดชอบหุญาจ¹⁰⁵ ในนครมกกะฮ์ ส่วนที่นครมะดีนะฮ์ท่านมอบภาระให้แก่บุตรเขยของท่านชื่อเชคคาอูด บิน อิดริส เป็นผู้รับผิดชอบ และถึงแม้ว่าท่านจะมอบให้บุตรของท่านรับผิดชอบไปแล้วอีกทั้งท่านยังชราภาพก็ตามท่านก็ยังได้สละเวลาอีกครั้งในปีค.ศ.1913 เพื่อให้การต้อนรับและบริการคณะของสุลต่านชัยนุลอะบีดีนที่ 3 จากรัฐตรังกานูในการประกอบพิธีหัจญ์(Che Daud,1992:143)

4. บทบาทในการก่อตั้งสมาคมปราชญ์ปัตตานีในนครมกกะฮ์ การก่อตั้งสมาคมปราชญ์ปัตตานีในนครมกกะฮ์ในปีค.ศ.1884นั้นเป็นความคิดและความร่วมมือของเชคมุหัมมัด บิน อีสมายิล อัคคาอูดิย์กับเชคอะหฺมัด บิน มุหัมมัดเซน อัลพะฎอนีย์เป็นลำดับแรกและต่อมาได้ขยายผลให้ปราชญ์ปัตตานีท่านอื่นๆเข้ามามีส่วนร่วมในการก่อตั้งสมาคมปราชญ์ปัตตานีในนครมกกะฮ์ทั้งนี้เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่อิสลามให้แก่ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยภาพรวม ซึ่งบรรดานักเผยแผ่ทั้งหลายก็คือบรรดาลูกศิษย์ของท่านทั้งสองเอง ดังเช่นตัวอย่างที่ท่านเชคอะหฺมัด อัลพะฎอนีย์ได้ส่งอะหฺมัด บิน มุหัมมัดเซนเป็นชาวกลันตัน ไปเผยแผ่อิสลามที่ประเทศกัมพูชาเป็นต้น (Bin Abdullah, 1992 :40) สมาคมนี้อาจเป็นที่รู้จักกัน 2 ชื่อคือสมาคมปราชญ์ปัตตานี(Kumpulan al-Fataniyyah)และอีกชื่อหนึ่งคือสมาคมเชคนิมัต กือจิก อัลพะฎอนีย์ (Jamaah Sheikh Nikmat Kecik al-Fatani) และอีกวัตถุประสงค์หนึ่งของการก่อตั้งสมาคมนี้อคือการตรวจทาน แก้ไข และจัดตีพิมพ์ตำราหรือหนังสือที่แต่งโดยปราชญ์ปัตตานีทั้งที่เป็นภาษาอาหรับและภาษามลายู (อักษรญาวิ) โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากตัวแทนของรัฐบาลตุรกีในยุคนั้นและได้คัดเลือกเชคอะหฺมัด บิน มุหัมมัดเซน อัลพะฎอนีย์เป็นนายกสมาคมดังกล่าวและยังเป็นบรรณาธิการในการตีพิมพ์ตำราหรือหนังสืออีกด้วย หนังสือเล่มแรกที่มีการตรวจทาน แก้ไข และตีพิมพ์ออกมาคือ “ ฮิดายะตุ อัสสาลิกีน ” (هداية السالكين) งานเขียนของเชค अबดุลศะาะมัด อัลฟาติมบานีย์ (Bin Abdullah ,1977 : 18)

¹⁰⁵ คือผู้ที่มาประกอบพิธีหัจญ์

ความสัมพันธ์ระหว่างเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาวุคีย์กับเชคอะหฺมัด บิน มุหัมมัดเซน อัลพะฎอนีย์นั้น นอกจากเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาวุคีย์เป็นอาจารย์ของเชคอะหฺมัดและเป็นผู้ผลักดันให้เชคอะหฺมัดเป็นนายกสมาคมปราชญ์เปิดคานีแล้ว ความสัมพันธ์ของท่านทั้งสองยังแนบแน่นขึ้นอีกเมื่อเชคอะหฺมัด อัลพะฎอนีย์ได้สมรสกับหลานสาวที่เกิดแต่น้องสาวของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาวุคีย์ชื่อสีตีเสาะสะฮุ หลังจากทีภริยาคนแรกของเชคอะหฺมัด บิน มุหัมมัดเซน อัลพะฎอนีย์ชื่อวันกัลหุม บุตรี วันอิสมาอีล ญุมบู อัลพะฎอนีย์ได้เสียชีวิตลง (Bin Abdullah, 1992 : 40)

คณาจารย์และสานุศิษย์

ความจริงแล้วบรรดาอาจารย์ของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาวุคีย์นั้นมีหลายท่าน แต่เท่าที่มีชื่อปรากฏในหนังสือชีวประวัติของท่านคือ

1. เชคอับลุกกอคิรฺ บิน อับลุกลอสฺ อัลพะฎอนีย์ (น้องชายเชคคาวุค อัลพะฎอนีย์)
2. เชคหัสบุลลอสฺ อัลพะฎอนีย์
3. เชคอับลุกกอคิรฺ บิน อับลุกเราะหฺมาน อัลพะฎอนีย์¹⁰⁶

นอกจากนี้ยังมีอาจารย์ที่เป็นชาวอาหรับอีกหลายท่านที่ท่านได้ศึกษาหาวิชาความรู้ที่ญะบัลฮินคฺในนครมักกะฮฺแต่ไม่ปรากฏชื่อของอาจารย์เหล่านั้นแต่อย่างใด

สำหรับสานุศิษย์ของท่านนั้นมีมากมาย ทั้งนี้เนื่องจากว่าผู้ที่เดินทางจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อไปศึกษาหาความรู้ ณ นครมักกะฮฺในปลายศตวรรษที่ 19 ของคริสต์ศักราช นั้น โดยส่วนใหญ่แล้วต่างก็ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้จากท่าน แต่บรรดาลูกศิษย์ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับท่านและยังเป็นที่รู้จักในแวดวงนักวิชาการนั้นมีดังนี้ (Che Daud, 1992 : 134)

1. หัจญ์อับลุกเราะหฺมาน บิน หัจญ์ชามานหรือหัจญ์อะวังก็อิจิก (ภูมิลำเนาอยู่ที่บูกิดมารค,กลันตัน)
2. หัจญ์เปาะจิมูชา บิน อับลุกเราะหฺมาน (ภูมิลำเนาอยู่ที่โกตาบารู,กลันตัน)
3. หัจญ์อุมร์ บิน อิสมาอีล (ภูมิลำเนาอยู่ที่โกตาบารู,กลันตัน)

¹⁰⁶ หรือเชคนิเครฺ อัลพะฎอนีย์ เป็นศิษย์เอกของเชคคาวุค อัลพะฎอนีย์และเป็นลูกพี่ลูกน้องฝ่ายมารดาของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาวุคีย์ อีกด้วย

4. หังฉุีมุหัมมัดยูลฟู บิน อะหฺมัดหรือ โตะเกือนาลี (ภูมิลำเนาอยู่ที่โกตาบารู,กลันตัน)
5. หังฉุือิสมาอีล บิน หังฉุือ้อับดุลหะมีดหรือ โตะเกือมูนิง (ภูมิลำเนาอยู่ที่มาจิง,กลันตัน)
6. หังฉุีมุหัมมัดสะอีด บิน มุหัมมัดหรือ โตะฉุืออรูลง (ภูมิลำเนาอยู่ที่โกตาบารู,กลันตัน)
7. หังฉุือวันอับดุลลอส บิน วันอิสมาอีล (ภูมิลำเนาอยู่ที่คุมปีค,กลันตัน)
8. หังฉุือเจ๊ะอุมร์ บิน เจ๊ะมามัด (ภูมิลำเนาอยู่ที่จาบังติฆอมาศูร,กลันตัน)
9. หังฉุืออะวังเงาะฮู (ภูมิลำเนาอยู่ที่ปาสิรมัส,กลันตัน)
- 10.เชคมุหัมมัดฆาสิิน กืออะหฺ (ภูมิลำเนาอยู่ที่กะลิมันตัน,อินโดนีเซีย)
11. เชกอะหฺมัด บิน มุหัมมัดเชน อัดพะฎอนิย์ (ภูมิลำเนาอยู่ที่มังกะฮู)
12. สุลต่านชัยนัลอะบิตินที่3 บิน สุลต่านอะหฺมัดที่2 (ภูมิลำเนาอยู่ที่ตรังกานู)
- 13.ลงยูลฟู บิน สุลต่านอะหฺมัด หรือ ติงกูบือฮัร อินครา (ภูมิลำเนาอยู่ที่กลันตัน)
- 14.ติงกูเจ๊ะอับดุลลอส บิน สุลต่านอะหฺมัด (ภูมิลำเนาอยู่ที่กลันตัน)
- 15.หังฉุีมุหัมมัด บิน หังฉุีมุหัมมัดสะอีด (ภูมิลำเนาอยู่ที่กลันตัน)
- 16.หังฉุืออับดุลลอส บิน ชัมสุคติน หรือ โตะเปอรลีส (ภูมิลำเนาอยู่ที่กลันตัน)

เยื่อมาตุภูมิ

การใช้ชีวิตของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาวิคีย์ส่วนใหญ่จะอยู่ที่นครมังกะฮูนับตั้งแต่เชคคาวิค อัลพะฎอนิย์พาท่านไปอยู่ที่นครมังกะฮูตั้งเขาวิชัย หลังจากนั้นท่านไม่เคยกลับมาเยือนบ้านเกิดของท่านเลยจนกระทั่งในปีค.ศ.1909 ท่านก็มีโอกาสเดินทางกลับจากนครมังกะฮูเพื่อเยี่ยมเยียนครอบครัวและเครือญาติที่ปัตตานี ตรังกานู และกลันตัน ในลำดับแรกท่านมาถึงที่กลันตันประเทศมาเลเซียท่านก็ได้พักอาศัยอยู่กับครอบครัวดาโต๊ะศรีปะศุภาสุลต่านรัฐกลันตันและได้สมรสกับนิมะฮู บุตรี นิมัน ซึ่งเป็นบุคคลในเครือญาติของสุลต่านรัฐกลันตัน หลังจากนั้นในปีค.ศ.1911 ท่านก็กลับมาเยือนบรรดาญาติของท่านที่ตำบลญัมบูหรืออำเภอยะหริ่งจังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน จนกระทั่งปีค.ศ.1912 ท่านก็เดินทางไปกรุงเทพฯและเดินทางกลับนครมังกะฮูในปีเดียวกัน (Che Daud, 1992 : 144)

การเสียชีวิต

ในช่วงปลายปีค.ศ.1913 เชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาวิคีย์เริ่มเป็นโรคความดันโลหิตสูง จนเป็นเหตุให้ท่านเสียชีวิตในเวลาต่อมา ซึ่งท่านได้กลับคืนสู่ความเมตตาของอัลลอฮู

ช่างสงบในวันเสาร์ที่ 20 เราะบิอุษานี ปีช.ศ.1333 ตรงกับวันที่ 6 มีนาคม ค.ศ.1915 ในขณะที่ท่านมีอายุ 71 ปีและฐานะชะฮฺ(ศพ)ของท่านถูกฝังใกล้กับหลุมฝังศพชะฮฺของท่านหญิงเคาะดีญะฮฺกริยาท่านนบีคือลัลลลอฮฺอะลียะฮฺวะสัลลัมที่สุสานมะอฺลาในนครมักกะฮฺ (Che Daud, 1992 : 145)

กริยาและบุตร

ตลอดชีวิตของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาวูดีห์ท่านได้สมรส 4 ครั้งด้วยกัน (Che Daud , 1992:143-144) มีกริยาและบุตรดังนี้

1. ครั้งแรกสมรสกับวันเคาะดีญะฮฺ บุตรี เซคอาลี บิน อิสฮาก อัลพะฎอนียฺ กริยาคนนี้ได้เสียชีวิตก่อนท่านและไม่มีบุตรด้วยกัน
2. ครั้งที่สองสมรสกับนางชะรีฟะฮฺอะมินะฮฺ บุตรี ชัยยิดฟิรรอจญ์เป็นชาวอาหรับอิยิปต์และมีบุตรด้วยกันทั้งหมด 7 คนคือเชค अबดุลลอฮฺ เชคมุหัมมัดนูร(ผู้แต่งหนังสือ กิฟายะตุ อัลมุฮฺตะดี) เชคมุหัมมัดอามีน วันฟาฎิมะฮฺ วันกัลญุม วันเคาะดีญะฮฺ และเชคดาวูด
3. ครั้งที่สามสมรสกับหญิงชาวปัตตานีคนหนึ่งไม่ทราบชื่อและไม่มีบุตรด้วยกัน
4. ครั้งที่สี่สมรสกับนิมะฮฺ บุตรี นิมัน มีบุตรด้วยกัน 1 คน ชื่อมุหัมมัดเราะซิดหรือนิมัดเราะซิด

งานเขียนหรือผลงานทางวิชาการ

เชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาวูดีห์เป็นปราชญ์ปัตตานีท่านหนึ่งที่มึงานเขียนหรือผลงานทางวิชาการมากพอสมควรอาจจะไม่มากเท่าเชคดาวูด บิน อับดุลลอฮฺ อัลพะฎอนียฺ และเชคอะหฺมัด บิน มุหัมมัดเชน อัลพะฎอนียฺ แต่ท่านก็ยังถูกจัดให้อยู่ในระดับต้นๆของปราชญ์ปัตตานีที่มีชื่อเสียงและโดดเด่นในด้านนี้ ผู้วิจัยได้พยายามค้นหางานเขียนที่เป็นลายมือของท่านเองแต่ก็ไม่สามารถค้นพบได้ นอกจากจดหมายฉบับหนึ่งที่ท่านได้เขียนถึงหะญีมุหัมมัดหุสซัยน์ บิน อับดุลละดีฟ อัลพะฎอนียฺ (โต๊ะ กะลาบอ) เท่านั้น¹⁰⁷ (รูปที่ 23 และ 24) งานเขียนและ

¹⁰⁷ เป็นจดหมายที่เชคมุหัมมัด อัคคาวูดีห์ เขียนด้วยมือของท่านเอง เมื่อวันศุกร์ เดือนชุลหิจญะฮฺ ปีช.ศ. 1324/ค.ศ. 1906 ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการซ่อมแซมบ้านของเจ้าเมืองสายบุรีที่ได้มีการอุทิศเป็นสาธารณประโยชน์ ณ นครมักกะฮฺ (ดู Bin Abdullah , 1991b : 11)

งานแปลเรียบเรียงของท่านจะมีหลายแขนงด้วยกัน ได้แก่ ฟิสิกส์ อุตุนิยมวิทยา ดาราศาสตร์ (ประวัติศาสตร์) และฟิสิกส์ (ดาราศาสตร์) ดังนี้ (Bin Abdullah, 1990 : 77-78)

1. อัลบะฮฺญะฮฺ อัลมัรฎียะฮฺ ฟิ อัลฟะวาอิดี อัลอุกรอวียะฮฺ

(البهجة المرضية في الفوائد الأخروية)

เป็นหนังสือเกี่ยวกับความประเสริฐของการชกิร(ระลึกถึงอัลลอฮฺ) เสาะลาวาด (สรรเสริญท่านนบี)และคูอา(การขอพรจากอัลลอฮฺ) ท่านเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาฎดีฮ์ได้ทำการแปลเสร็จสมบูรณ์เมื่อวันที่2 เดือนชะอฺบาน ปีฮ.ศ.1296 ตรงกับวันที่23 เดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ.1879 ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกโดยสำนักพิมพ์ คารุ อัลญาอะฮฺ อัลมัศรียะฮฺ มีจำนวนหน้าทั้งหมดประมาณ 191 หน้า

2. มัจญะฮฺ อัลบัจรียะฮฺ ฆะ มัจญะฮฺ อัลบะหฺรียะฮฺ

(مطلع البحرين ومجمع البحرين)

เป็นหนังสือที่ครอบคลุมเนื้อหาทุกเรื่องเกี่ยวกับฟิสิกส์และเป็นงานเขียนที่โดดเด่นที่สุดในบรรดางานเขียนของท่านทั้งหมด มีจำนวนหน้าทั้งหมดประมาณ 232 หน้า(เป็นหัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้)

3. อัลเกาะกะฮฺ อัลดูรียะฮฺ ฟิ อันนูริ อัลมุหัมมะดียะ (ดูรูปที่ 25)

(الكوكب الدرّي في النور المحمدي)

เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักฐานที่ว่าด้วยทุกสิ่งทุกอย่างถูกสร้างมาจากนุรหรือรัศมีของท่านนบีมุหัมมัด(คืออัลลิลลอฮฺอะลัยฮิวัสสลัม) และการสร้างนบิอาดัมและนางหะวอาฮ์ (นางอีฟ) ตลอดจนการสร้างโลกคุณยา ท่านเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาฎดีฮ์ได้ทำการแปลเสร็จสมบูรณ์เมื่อวันที่ 15 เดือนชะอฺบาน ปี ฮ.ศ.1304 ตรงกับวันที่ 8 พฤษภาคม ปี ค.ศ.1887 มีจำนวนหน้าทั้งหมดประมาณ 48 หน้า

4. อัคดูรุลบะสิม ฟิ อัศฮาบิลกะฮฺฟี วัลรอกิม (ดูรูปที่ 26)

(الد ر البسيم في أصحاب الكهف والرقيم)

เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวกะฮฺฟี ที่นอนหลับอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่งเป็นเวลาร้อยปี ท่านเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัคคาฎดีฮ์ได้ทำการแปลเสร็จสมบูรณ์เมื่อวันที่ 19 เดือนเราะฎ็อบ ปีฮ.ศ.1310 ตรงกับวันที่ 6 กุมภาพันธ์ ปีค.ศ.1893 และได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในปีเดียวกันโดยสำนักพิมพ์อัลมิริยะฮฺ ณ นคร มักกะฮฺ และมีจำนวนหน้าทั้งหมดประมาณ 16 หน้า

5. อัลฟิรเกาะดัยนุ ฆะ ญะฮฺวาฮิร อัลอิคดัยน์ (الفرقدين وجواهر العقدين)

เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสัญญาแผ่นดินโลก และความวุ่นวายของวันดังกล่าว ท่านเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอิล อัลดาวูดีย์ได้เขียนเสร็จสมบูรณ์เมื่อวันที่ 13 เดือนเซาวาล ปีศ.ศ. 1311 ตรงกับวันที่ 19 เมษายน ปีค.ศ.1894 และได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในปีเดียวกัน โดยสำนักพิมพ์อัลมิริยยะฮฺ ๗ นครมักกะฮฺ มีจำนวนหน้าทั้งหมดประมาณ 81 หน้า

6. วิชาหุ อัลอัฟรอหุ วะ อิศบาหุ อัลฟะลาหุ (وشاح الأفراح واصباح الفلاح)

เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับองค์ประกอบของอิมานและอิสลาม ตลอดจนเรื่องเกี่ยวกับฟิกฮฺแต่ไม่ครอบคลุมเรื่องฟิกฮฺทั้งหมดจะกล่าวถึงเฉพาะบางส่วนเท่านั้น ท่านเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอิล อัลดาวูดีย์ได้แปลเสร็จสมบูรณ์เมื่อวันที่ 22 เดือนซุลเกาะฮฺศะฮฺ ปีศ.ศ.1312 ตรงกับวันที่ 16 พฤษภาคม ปีค.ศ.1895 และได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในปีค.ศ.1904 ที่ประเทศอียิปต์ และครั้งต่อมาในปีค.ศ.1924 โดยสำนักพิมพ์มุศฏาะฟา อัลบาบีย อัลหะละบีย มีจำนวนหน้าทั้งหมดประมาณ 62 หน้า

7. สะวาอิฎุ อัลบัยรุ (سواطع البرق)

เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับบทบัญญัติของการละฮัมมุ(การใช้แผ่นดินที่สะอาด แทนน้ำในการอาบน้ำละหมาด) การละหมาดย่อและละหมาดรวมของผู้เดินทางในระยะทางที่ถูกกำหนดไว้เท่านั้น ท่านเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอิล อัลดาวูดีย์ได้เขียนและเรียบเรียงเสร็จสมบูรณ์เมื่อวันที่ 25 เดือนญมาดีลอุลา ปีศ.ศ.1323 ตรงกับวันที่ 28 กรกฎาคม ปีค.ศ.1905 มีจำนวนหน้าทั้งหมดประมาณ 32 หน้า

8. อัลดุรุ อัลมัสนูน วัลญะฮะรุ อัลมักนูน (الدر المسنون والجواهر المكنون)

เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการโคจรของดวงดาวในระบบจักรวาล ได้รับการตีพิมพ์ในปีศ.ศ.1309 โดยสำนักพิมพ์อัลอามิเราะฮฺ อัลอิสลามียยะฮฺ

9. หนังสือฟัตวา(คำชี้ขาด) เกี่ยวกับการครอบครองที่ดินที่ไม่มีเจ้าของ (Fatwa Tentang Menyumburkan Bumi)

เป็นหนังสือที่ยังไม่มีการตีพิมพ์

10. อัลบะหุรุ อัลวาฟีย์ วันนะฮฺรุ อัลศอฟีย์ (البحر الوافي والنهر الصافي)

เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับฟิกฮฺเรื่องสุคท้อของท่าน มีเนื้อหาใกล้เคียงกับมัฎละฮฺ อีกทั้งได้เพิ่มเติมเนื้อหาบางอย่างที่ไม่มีในหนังสือมัฎละฮฺ อัลบัครีฮฺยฺ เชคมุหัมมัด บิน อิสมาอิล อัลดาวูดีย์ได้เขียนเสร็จสมบูรณ์เมื่อวันที่ 18 เดือนเราะฮฺฎิบ ปีศ.ศ.1331 ตรงกับวันที่ 22 มิถุนายน ปีค.ศ.1913 หนังสือเล่มนี้ได้รับการตรวจทานจากท่านเชคมุหัมมัดนุร บิน มุหัมมัด

อัลพะฎอนีย์ซึ่งเป็นบุตรชายของท่านเอง และได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในปีค.ศ.1930 โดย
สำนักพิมพ์อัชชะรกีบยะฮ์ ณ เมืองญิดดะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย หนังสือเล่มนี้ถือได้ว่าเป็น
หนังสือที่มีความหนาที่สุด มีจำนวนหน้าทั้งหมดประมาณ 594 หน้าด้วยกัน